

Archaeology and school; Educational critical review of elementary course textbooks in the field of the knowledge of the archaeology introduction

Ebrahim Raiyani¹

¹ Associate Professor, Department of Archaeology, University of Neyshabur, Neyshabur, Iran. Email: e.raiyani@neyshabur.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article
Article History:
Received
June 22, 2024
Accepted
March 04, 2024

Citation: Raygani, E., (2024). "Archaeology and school; Educational critical review of elementary course textbooks in the field of the knowledge of the archaeology introduction", Zagros Archaeological Research, 1(1): 204-222, doi:

ABSTRACT

Basic education levels are considered as the basic part of the country's education. In fact, they introduce this part of education as a long-term investment. The educational content produced for the basic levels has considerable sensitivity. Because a significant amount of the newly formed mentality is the result of the educational content taught at this stage. The purpose of the current research is to explain the causes of the ineffectiveness of archaeology or at least the lack of interest in archaeology as a knowledge among the education policy makers in the production of educational content for the elementary grades. The questions raised for this research are as follows: What are the factors of Iranian students' lack of connection with archaeology knowledge, the functions and capabilities of this knowledge? How can the knowledge of archeology be used in a more comprehensible way in educational content for students of different educational levels so that these concepts can be institutionalized in children and teenagers? The necessity of conducting the present research is also due to the importance of national identity and archaeology as a tool to realize this issue. The data of this research is the result of examining the contents of the textbooks of the students of the sixth grade of elementary school, which has been summarized and presented using the method of content analysis. The result is that a significant part of the educational contents of the basic levels of the elementary school lacks the necessary effectiveness to explain the purpose and importance of archaeology to new students. Although an effort has been made in some educational levels, including the fourth grade and the "Social Studies" book in this level, an effort has been made to fix this deficiency, but this research has shown that part of this frequency of referring to the concepts related to archaeology is also incomplete, is inefficient and rather confusing.

Keywords: educational content, archaeology, School, elementary school.

Introduction

Understanding, education and development of archaeology today can be considered as a development indicator. Lack of sufficient attention to this category in elementary level education in Iran, as well as the fundamental challenges following this matter, is considered the central issue of the upcoming research. The purpose of this research is to explain the causes of ineffectiveness of archaeology or at least lack of interest in archaeology as a science among education policy makers in producing educational content for elementary, First and second years of high school. The lack of connection with the basics of archaeology and as a result alienation from issues such as national/historical identity justifies the necessity of conducting the upcoming research.

The questions: What are the factors of Iranian students' lack of connection with archaeology knowledge, the functions and capabilities of this knowledge? How can the knowledge of archaeology be used in a more comprehensible way in educational content for students of different educational levels so that these concepts are institutionalized in children and teenagers?

Discussion

Lexical accuracy is one of the common methods in statistics to check the basic concepts of a text. If this method is done automatically in the files, it is interpreted as the same data mining method as the Python method, which has less possible errors. Now, if this method is done manually and with a page-by-page search technique in the educational text file, there is a possibility of finding a way to make mistakes. Unfortunately, due to the fact that the texts used were written in Persian language, it was not possible to use a thorough data mining method. Therefore, the second method was chosen to analyze the educational texts of the elementary period of Iran in 1402 AH. It may be claimed that in this research we have used more content analysis method than data mining. "Vocabulary cloud" such as: history, antiquity, archaeology, Elam, Media, Achaemenid, Parthian, Sassanid, Islamic period, Persepolis, Pasargadae, Hegmatane, Ecbatana, Ray, and... Were searched and the result became; It is closely related to the content of the lessons mentioned in the educational texts. In the first three years of elementary school, there have been very limited and non-scientific references to the words "antiquity", "archaeology" and "history", which seems to create miseducation instead of education, including the presentation of fictional stories in the field A girl in a "Crystal Pitcher (Tong-e Bolour)" and the painting space presented in this educational content.

In the fourth year, this "super vocabulary" has expanded. It seems that a major and deliberate effort has been made to compensate for the small presence of historical concepts of archaeology in the first three years of the primary period, in the fourth year; But its value and importance should also be taken into consideration that although in terms of the volume of the pages of the "super vocabulary" mentioned above; It has expanded a lot and the frequency of their presence and use has grown significantly, but sometimes this growth can have the opposite effect from the point of view of an expert in the field of archaeology. The educational content produced in the following years (5th and 6th year of elementary school) also can't convince a child's mind with concepts related to national identity from the perspective of archaeology and history.

Therefore, the development of incomplete knowledge in the field of professional and specialized archeology activity has been formed in the child's mind from the beginning, and finally, its fruit will show itself clearly in the next educational period, the first and second high school. This situation is also noticeable in academic students, and archaeology in the minds of these students and later professionals is a treasure hunt, and an archaeologist is also a treasure hunter.

It seems that the development of practical aspects in the context of elementary and later secondary school students' textbooks can to some extent modify the mentality formed in the context of Iranian children's society. This is a successful practice whose experiences indicate such progress in archaeology education as part of general education in a society (Bennett, 2018: 86). The formation of regional museums and the titles of textbooks such as "Cultural Heritage" and practical experiences along with it are a way forward in this field (Smardz et al. 2000: 60).

Conclusion

On the one hand, the relationship between national identity and archaeology, as well as the understanding of educational policy makers in preparing educational content from this issue, justifies the importance of such studies. What can be discussed and researched in writing the educational content of elementary school in Iran; As a rule, fundamental concepts such as patriotism, national identity, and historical and archaeological understanding are from the past of this land, and in the most elementary state, learning from this ups and downs past is. Perhaps, such concepts are the only ones that have been of interest from the point of view of the mentioned educational policy makers. But the correct understanding and transmission of information from the subject or at least the originator of such knowledge in less than a hundred years in Iran is an issue that has been less important for the aforementioned policy makers. Whenever archaeologists, archaeology and concepts related to this profession and field have been mentioned in the three years of the first to third grade, the imagination and induction of obvious and banal information have been accompanied by the seasoning of a historical novel. The second period of elementary school, i.e., the fourth to sixth years of elementary school, we are facing a significant growth of "super-vocabulary" related to archaeology concepts. The relatively high frequency of pages in the educational content under the title of "Social Studies" in the fourth year, well indicates the attention of educational policymakers to compensate for the lack of concepts related to archaeology or at least consistent with this field and profession in the first three years of elementary school. But the inaccuracy in the preparation and inclusion of the mentioned educational contents has led to the formation of inconsistent concepts such as "Elam region" instead of "Elam period" etc. in the context of the mentioned texts. This written literature makes it clear that the author or at least the compiler of such text and similar texts in this educational content and other content of the same category, did not have proper knowledge of the findings of archaeology studies in Iran.

Therefore, it is suggested that the children of Iran should get acquainted with the real and fundamental concepts of archaeology from the earliest times, so that instead of calling archaeologists treasury hunters, they should be recognized as scientists who, in line with the "development of human culture", investigate and explore the sites, buildings and hills. And interpret the results of this research with the help of other sciences.

References

- Bennett, R. M, 2018, *Deviating from the standard: the relationship between archaeology and public education*, B.A., University of Georgia, A Thesis Submitted to the Graduate Faculty of Georgia Southern University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree, MASTER OF ARTS, STATESBORO, GEORGIA.
- Hodder, I. (2004). *Theory and practice in archaeology*. Routledge.
- Mays, S, 2021, *The archaeology of human bones*. Routledge.
- O'Connor, T, 2000, *The archaeology of animal bones*, Sutton Publishing.
- Smardz, Karolyn and Shelley J. Smith, 2000, *The Archaeology Education Handbook: Sharing the Past with Kids*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.

باستان شناسی و مدرسه؛ بررسی انتقادی محتوای آموزشی کتب درسی دوره ابتدایی در زمینه معرفی علم باستان شناسی

ابراهیم رایگانی^۱

^۱ دانشیار گروه باستان شناسی دانشگاه نیشابور، نیشابور، ایران، رایانامه: e.raiygani@neyshabur.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۲/۰۵/۲۲

پذیرش نهایی:

۱۴۰۲/۱۲/۱۴

چکیده

مقاطع تحصیلی پایه به عنوان بخش اساسی آموزش کشور در نظر گرفته می شود. محتوای آموزشی تولید شده برای مقاطع پایه از حساسیت قابل ملاحظه ای برخوردار است؛ چرا که میزان قابل توجهی از ذهنیت شکل گرفته نوآموز، حاصل محتوای آموزشی تدریس شده در این مقطع به شمار می رود. باستان شناسی به مثابه ابزاری برای هویت ملی از منظر بررسی سیر تطور روندهای فرهنگی گذشته می بایست در محتوای آموزشی این مقاطع پایه مورد توجه قرار گیرد تا دانش آموز از ابتدا با مفهوم کلی هویت آشنا شده و در راستای حفظ و پاسداشت آن در روزگار بزرگسالی بکوشد. هدف از انجام پژوهش حاضر تبیین علل ناکارآمدی باستان شناسی یا دست کم عدم توجه عوام، به باستان شناسی به عنوان یک دانش، در میان سیاست گذاران آموزش و پرورش در تولید محتوای آموزشی برای دوران ابتدایی است. پرسش های مطرح شده برای این پژوهش چنین است: عوامل عدم ارتباط دانش آموزان ایرانی با دانش باستان شناسی، کارکردها و قابلیت های این دانش، چه مواردی را شامل می شود؟ چگونه می توان دانش باستان شناسی را به صورت قابل فهم تری در محتوای آموزشی برای دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی بکار گرفت تا این مفاهیم در کودکان و نوجوانان نهادینه شود؟ ضرورت انجام پژوهش حاضر نیز ناشی از اهمیت هویت ملی و باستان شناسی به مثابه ابزاری برای تحقق این موضوع در نظر گرفته شده است. داده های این پژوهش حاصل بررسی مطالب کتب درسی دانش آموزان پایه های شش گانه ابتدایی است که با روش تحلیل محتوا جمع بندی و ارائه شده است. نتیجه آنکه بخش قابل توجهی از محتوای آموزشی دوران ابتدایی، فاقد اثرگذاری لازم برای تبیین هدف و اهمیت رشته باستان شناسی برای نوآموزان است. اگرچه در برخی از پایه های تحصیلی از جمله چهارم و کتاب مطالعات اجتماعی در این پایه، کوششی برای رفع این نقیصه انجام شده است، اما این پژوهش نشان داده است که بخشی از همین بسامد اشاره به مفاهیم مرتبط با باستان شناسی نیز ناقص، غیرکارآمد و نسبتاً مغشوش است.

ارجاع به مقاله: رایگانی، ابراهیم،

(۱۴۰۳)، «باستان شناسی و

مدرسه؛ بررسی انتقادی محتوای

آموزشی کتب درسی دوره ابتدایی

در زمینه معرفی علم باستان -

شناسی»، پژوهش های باستان -

شناسی زاگرس، ۱(۱)، ۲۰۴-۲۲۲.

کلیدواژگان: محتوای آموزشی، باستان شناسی، مدرسه، دوره ابتدایی.

مقدمه

باستان‌شناسی به‌عنوان علمی نسبتاً جدید در حوزه علوم انسانی و حتی شناختی در نظر گرفته می‌شود که با تمامی مسائل مادی و غیرمادی زندگی انسان در روزگار گذشته سر و کار دارد. چنین زمینه‌ای، متخصصان باستان‌شناسی را ناچار از بهره‌گیری علوم دیگر برای تحلیل داده‌های حاصل از کاوش‌های باستان‌شناسی می‌کند. از آنجا که این دانش امروزه با مباحث هویتی پیوند خورده است و حتی گاهی جنبه‌های سیاسی-قومیتی نیز با آن یا دست‌کم در پرتو آن اعتبار یافته و توضیح داده می‌شوند؛ درک، آموزش و توسعه باستان‌شناسی را امروزه می‌توان به‌عنوان یک شاخص توسعه‌ای در نظر گرفت. عدم توجه کافی به این مقوله در آموزش مقاطع پایه در ایران هم‌چنین چالش‌های بنیادین متعاقب این امر، مسئله کانونی پژوهش پیش‌رو به‌شمار می‌رود. هدف از این پژوهش توضیح و تبیین علل ناکارآمدی باستان‌شناسی یا دست‌کم عدم اقبال به باستان‌شناسی به‌عنوان یک دانش در میان سیاست‌گذاران آموزش و پرورش در تولید محتوای آموزشی برای مقاطع پایه اعم از ابتدایی، متوسطه اول و دوم است. پرسشی که این پژوهش کوشش نموده است تا به آن پاسخ دهد چنین است: عوامل عدم ارتباط دانش‌آموزان ایرانی با دانش باستان‌شناسی، کارکردها و قابلیت‌های آن شامل چه مواردی است؟ و چگونه می‌توان دانش باستان‌شناسی را به‌صورت قابل فهم‌تری در محتوای آموزشی برای دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی بکار گرفت تا این مفاهیم در کودکان و نوجوانان نهادینه شود؟ عدم ارتباط با مبانی باستان‌شناسی و در نتیجه بیگانگی نسبت به مسائلی چون هویت ملی/ تاریخی ضرورت انجام پژوهش پیش‌رو را توجیه می‌کند.

کمتر پژوهش‌گری در بستر نشریات علمی به ارائه پژوهش در مورد باستان‌شناسی و محتوای درسی دانش‌آموزان ایرانی پرداخته است. معمولاً آنچه در بستر اینترنت قابل‌بازیابی است، توضیحاتی در خصوص مفاهیم باستان‌شناسی در مدارس اروپایی و آمریکای شمالی است. بنابراین اندک مطالعاتی که در این زمینه صورت گرفته شامل مقاله‌ای تحت عنوان «مقایسه عوامل مؤثر بر نگرش دانش‌آموزان در ورود باستان‌شناسی به محتوای درسی مدارس هوشمند و عادی شهر خرم‌آباد» (حاجی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳) است و هم‌چنین مقاله‌ای با عنوان «نقش باستان‌شناسی عملی در آموزش تاریخ به کودکان» (میراشه، ۱۳۹۹) که به‌طور مختصر اشاره‌ای محدود به چنین موضوعی داشته‌اند، اما از میزان درج محتوا و هم‌چنین مسائل آماری مرتبط با بسامد محتوای یاد شده، هیچ‌گونه اطلاعاتی از این آثار مستفاد نمی‌شود. پژوهشی با عنوان «میراث فرهنگی برای کودکان و نوجوانان» توسط درخشان و منصوریان به سرانجام رسیده است که تاحدودی روش‌های نوین آموزش باستان‌شناسی به رده‌های سنی پایه را مورد توجه قرار داده است (درخشان و منصوریان، ۱۳۹۶). هم‌چنین پژوهشی از این دو محقق تحت عنوان «سهام میراث فرهنگی در کتاب‌های درسی بر پایه کتاب‌های دوران ابتدایی» تا حدودی به بررسی وضعیت مفاهیم مرتبط با میراث فرهنگی (به‌طور عام) و جایگاه آن در آگاهی کودکان و نوجوانان پرداخته است (درخشان و منصوریان، ۱۳۹۲: ۱-۱۵). پژوهش‌های دیگری در زمینه آموزش مفاهیم میراث فرهنگی از طریق فعالیت‌های تعریف شده عملی به کودکان و نوجوانان منتشر شده است که از جمله آنها می‌توان به کتاب‌هایی چون «باستان‌شناس کوچک» (بیات، ۱۳۹۷) «کودک و میراث فرهنگی: آشنایی با میراث فرهنگی برای کودکان و نوجوانان» (کفاش‌زاده، ۱۳۹۸) و هم‌چنین «باستان‌شناس کوچک من: فسیل‌ها و سنگ‌های رسوبی» (حبیب‌الهی و دیگران، ۱۳۹۸) اشاره کرد. پژوهش پیش‌رو کوشش نموده است تا در تکمیل مطالعات پیشین، در زمینه وضعیت باستان‌شناسی در کتب درسی دوران ابتدایی بپردازد.

روش پژوهش: ماهیت پژوهش، نگارنده را ناچار از تعیین روش استنادی و هم‌چنین تحلیل محتوا نموده است. بنابراین داده‌های این پژوهش حاصل بررسی مطالب کتب درسی دانش‌آموزان پایه‌های شش‌گانه ابتدایی است که با روش تحلیل محتوا جمع‌بندی و ارائه شده است.

باستان‌شناسی و قابلیت‌های آن

آنچه باستان‌شناسی را در میان دانش‌های نظری-عملی خاص جلوه می‌دهد، قابلیت‌های متنوع و در عین حال انعطاف‌پذیر آن است. دانش باستان‌شناسی در قالب آموزش‌های نظری و عملی به بسترهای حیات انسانی در روزگار گذشته می‌پردازد و همین گستردگی موضوع آن، منجر به ارتباط‌گیری بی‌حد و مرز از علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و علوم پزشکی شده است. قابلیت آموزشی باستان‌شناسی یکی از پرچالش‌ترین مواردی است که متخصصان باستان‌شناسی کمتر به آن می‌پردازند. شاید دلیل این عدم اقبال، «انتشار» دشوار یافته‌ها (دست‌کم در ایران) در این زمینه است. ولی باید اشاره نمود که زیربنای توسعه در هر کشوری، آموزش است. امر آموزش در مقاطع پایه، به‌عنوان سرمایه‌گذاری بلندمدتی محسوب می‌شود که در آینده‌ای نه‌چندان دور ثمره آن قابل برداشت است. نگاه سرمایه-گذارانه در مقاطع پایه یا به اصطلاح در میان دانش‌آموزان ایرانی به جهت بسترهای هویتی مبتنی بر دانش باستان‌شناسی از مطلوبات این پژوهش است که در سه مورد به آن پرداخته می‌شود.

باستان‌شناسی و منظر تاریخ: اگرچه در میان رشته‌های علوم انسانی، باستان‌شناسی را به‌عنوان یک رشته نوپا، مدرن و گاهی میان‌رشته‌ای قلمداد می‌کنند (لباف‌خانیک، ۱۳۸۹: ۲)، ولی در میان توده مردم باستان‌شناسی همان عتیقه‌جویانی هستند که به دنبال کشف گنج هستند. بنابراین از این منظر، تفاوتی ماهوی میان تاریخ و باستان‌شناسی وجود ندارد. طی سال‌های دهه ۱۹۶۰م/۱۳۳۸ه.ش، با ورود موج نوین فعالیت‌های باستان‌شناسی در سطح جهان و هم‌چنین مضاعف شدن فعالیت‌های میدانی با مباحث نظری، اهمیت باستان‌شناسی برای درک گذشته انسان برای جوامع مدرن اروپایی و آمریکا روشن گشت (Hodder, 2004: 73-118). این موج با سرعت کمی وارد ایران گردید و تقریباً از دهه ۱۳۷۰ه.ش در محافل علمی و حتی عمومی خود را نشان داد. حاصل این هم‌افزایی دو دانش باستان‌شناسی و تاریخ، گذشته روشن‌تری از بشر در اختیار جهانیان قرار گرفت که گرچه در ایران مسیر متفاوت‌تری پیمود و گاهی راهی رفت که منجر به باستان‌گرایی و استفاده‌های تبلیغاتی از این جریان علمی بوده است (ویسی، ۱۳۹۹: ۷۳-۹۰)، اما باید دانست همان استفاده‌های نابخردانه از باستان‌شناسی در ایران روزگار پهلوی دوم، منجر به شکل‌گیری یک جریانی از آگاهی [هرچند اندک و ناقص] در مورد موارث کهن اعم از متنی و مادی/معنوی گردید که به ترتیب به دو دسته مدارک تاریخی و داده‌های باستان‌شناسی تقسیم می‌شوند. یکی از مسائلی که در اینجا می‌باید مدنظر قرار گیرد، نسبت بدنه آموزشی جامعه، اعم از مقاطع پایه [دانش‌آموزان] و مقاطع عالی [دانشگاهیان] از آگاهی نصفه و نیمه و ناقصی است که باستان‌شناسی در کنار تاریخ ایران ایجاد کرد و بیشتر استفاده‌های تبلیغاتی از آن می‌شد. بنظر می‌رسد تکلیف دانشگاهیان از میزان آگاهی یاد شده روشن است و جامعه آکادمیک ایرانی مرزهای روشنی برای خود در این زمینه ترسیم کرده بود که میان متخصصان رشته‌های وابسته به سرگذشت انسان در روزگار گذشته قابل فهم بود و متخصصان دیگر رشته‌ها نیز از این جریان آگاهی کمتری داشتند. پرسش اساسی اینجاست که سهم دانش‌آموزان از این آگاهی ایجاد شده چه بوده است؟ پاسخ تقریباً ناامید‌کننده است. اگر صفر نباشد، دست‌کم نزدیک به آن است. این وضعیت تا دهه ۱۳۹۰ه.ش تداوم یافت. از این دهه به بعد میزان بهره‌گیری از قابلیت‌های دانش باستان‌شناسی برای افزایش آگاهی دانش‌آموزان تا حدودی بهبود یافته اما هم‌چنان اندک، موردی و گاهی مملو از اشتباهات فاحش تاریخی و باستان‌شناسی بوده است. در سال‌های اخیر این رویه تغییر یافته، اما هم‌چنان ناکافی است.

باستان‌شناسی و نگاه هویتی در ایران فرهنگی: جغرافیای سیاسی ایران امروز با ایران فرهنگی تفاوت قابل‌توجهی دارد. این تفاوت نه تنها از منظر وسعت، بلکه به لحاظ تنوع قومی و اقلیمی نیز مشهود است. فهم وابستگی‌های هویتی در سال‌های دهه‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰ه.ش با نظریات سیدجواد طباطبایی با عنوان «جغرافیای

ایرانشهری»، گسترش و شاید عمومیت یافت و حتی توسط برخی از محققان داخلی و خارجی از جمله تورج دریایی و همکاران وی از جمله رضاخانی، تدام یافت (دریایی و رضاخانی، ۱۳۹۷). اما نگاه منطقی، علمی یا به عبارتی اکادمیک در کنار مسائل رواداری مذهبی/فرهنگی در جغرافیای ایران فرهنگی و جمعیت بالغ بر پانصد میلیون نفر در این جغرافیا، از جمله مؤلفه‌هایی است که فعالیت‌های مبتنی بر نگاه باستان‌شناسانه به صورت فعال و گاهی غیرمستقیم به آن دست زده و تجربه‌های موفق از آن به دست آورده است. شاهنامه فردوسی می‌تواند یکی از این مؤلفه‌ها و مصادیق نگاه هویتی به‌شمار آید و در کنار آن بهره‌گیری از تجربه‌های مشترک فرهنگی هم‌چون آمال و آرزوها، آیین‌ها، شخصیت‌های اسطوره‌ای/ملی می‌تواند در نگاه دانش‌آموزان ایرانی تغییر ماهوی برای شناخت ایران فرهنگی و تقویت روح برادری و هم‌زیستی با همسایگانی که امروز در قلمرو ایران سیاسی نیستند، اما بخشی از ایران فرهنگی به‌شمار می‌آیند، ایجاد نماید (رایگانی، ۱۴۰۲).

باستان‌شناسی و کنش سازنده میان جوامع مدرن: ورای موجودیت ایران فرهنگی، جوامع کوچک و بزرگی در اطراف و هم‌چنین در فاصله دور از ایران وجود دارد که مطالعات ژنوم انسانی اثبات کرده است که همه آنها از یک پدر و مادر زاده شده و تکثیر یافته‌اند (متکاف، ۱۳۹۲: ۵۷). بنابراین مفهومی به‌نام نژاد بیش از دو دهه است که از قاموس واژگان جهان اکادمیک [دست‌کم در حوزه علوم تاریخی] فاقد کارکرد و اعتبار است. به‌نظر می‌رسد این کشف بزرگ را مرهون آنالیزهای دقیق بر استخوان‌های متوفیان انسانی قرون و حتی هزاره‌های گذشته هستیم و امروزه یکی از شاخه‌های باستان‌شناسی به بررسی استخوان‌ها و *DNA* حاصل از آنها و روابط انسانی از این طریق می‌پردازد (O'Connor, 2000: 1-5; Mayas, 2021: 292). مطالعاتی که مبتنی بر چنین داده‌های ژرف و دقیق هستند؛ کوشش می‌کنند تا نشان دهند انسان و سرنوشت آینده او، باید با نگاهی دقیق، علمی و منطقی به گذشته همو رقم بخورد و گذشته بسیار دور انسان، عدم تفرق در موضوعات برساخته سیاسی/فرهنگی امروز را نشان می‌دهد (متکاف، ۱۳۹۲: ۵۷-۵۱). این موضوع می‌تواند در همبستگی جوامع مدرن و کنش یا تعامل سازنده میان مردمان و نه لزوماً دولت‌ها/حکومت‌ها کارآمد باشد. باستان‌شناسی برای کودک ایرانی می‌تواند به بهترین نحو چنین همبستگی را ترسیم و تبیین نماید.

باستان‌شناسی در مدرسه

آنچه در مطالب بالا به آن اشاره شد، توجیه و توضیح موارد ضرورت حضور باستان‌شناسی به‌عنوان دانشی پیش‌رو و عامل در پرورش ذهن کودک نوآموز بوده است. در این بخش به صورت واضح به زمینه‌ی حضور باستان‌شناسی در مطالب و محتوای آموزشی پایه‌های مختلف تحصیلی دانش‌آموزان ایرانی پرداخته می‌شود. مصداق‌های ارائه شده از متون درسی سال جاری و یا سه سال گذشته‌ی منتهی به سال جاری اخذ شده است. براساس ترتیب سنوات آموزش کودک و سیر رشد او از کودکی به نوجوانی؛ بدیهی است که ابتدا مقاطع دوگانه ابتدایی (ابتدایی اول و ابتدایی دوم) سپس متوسطه (متوسطه اول و متوسطه دوم) می‌بایست مورد بحث و بررسی قرار گیرد. در پژوهش حاضر به بررسی متون آموزشی در دوران ابتدایی نخست و دوم پرداخته می‌شود. موارد ذکر شده در دو قالب محتوای آموزشی مستقیم در مورد باستان‌شناسی و محتوای آموزشی غیر مستقیم در این زمینه ارائه شده‌اند. یکی از مواردی که باید در این بخش به لحاظ محتوایی و به کمک شاخص‌های آماری به آن پرداخته شود، تشخیص مطالب تخصصی منطبق با واقعیت‌های دانش باستان‌شناسی است. به‌عبارت دیگر محتوای آموزشی شش پایه اول دوران شکل‌گیری ذهنیت و

۱. گونه‌ای اسید نوکلئیک است که دارای دستورالعمل‌های ژنتیکی است (Deoxyribonucleic Acid).

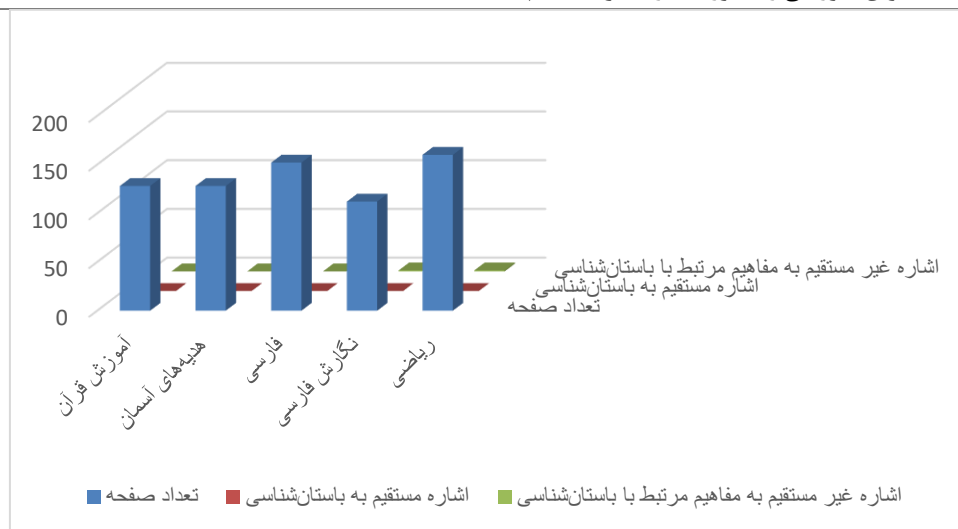
حتی تفکر یک کودک نسبت به موضوع‌های پیرامونی است. اگر باستان‌شناسی را به‌عنوان یک دانش از جمله این مسائل پیرامون کودک مد نظر قرار دهیم؛ پس باید صحت و سقم مطالبی که به وی آموزش داده می‌شود را نیز مورد توجه قرار دهیم. بنابراین می‌بایست یک شاخص آماری معین اما به گونه‌ای کیفی و توضیحی به جدول محتوای دروس اضافه کنیم تا روشن شود که این مواد و محتواهای آموزشی، به چه میزان با اهداف باستان‌شناسی مدرن و علمی هم‌خوانی دارد. این شاخص تحت عنوان «هم‌خوانی/ ناهم‌خوانی» به‌عنوان آخرین ستون جدول‌ها درج شده است و به دلیل متنی بودن شاخص یاد شده، نمودارها ارائه نمی‌کند.

دوره ابتدایی اول (سال اول، دوم و سوم ابتدایی): محتوای آموزشی این دوران بسیار نزدیک به هم تهیه شده است تا کودک بتواند ارتباط مستقیم و بلاواسطه‌ای با محیط پیرامون و هم‌چنین دانش‌های مورد نیاز خود برقرار نماید. به جهت سهولت در بررسی محتواهای آموزشی، موارد بررسی شده را در قالب جدول ارائه کرده سپس به تحلیل آنها در قالب نمودار پرداخته‌ایم. سال اول ابتدایی در مجموع ۶۴۸ صفحه محتوای آموزشی، صرفاً در یک مورد اشاره غیرمستقیم به مفاهیم مرتبط با دانش باستان‌شناسی بدون مقدمه و مؤخره وجود دارد (جدول ۱). بنظر می‌رسد برنامه‌ریزان آموزشی در پایه اول، لزومی بر آشنایی دانش‌آموزان با مفهوم باستان‌شناسی به‌صورت مستقیم را درک نکرده‌اند!

جدول ۱. محتوای آموزشی پایه اول ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

ردیف	عنوان محتوای آموزشی	تعداد صفحات	اشاره مستقیم به باستان‌شناسی	اشاره غیر مستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی	مصادق	هم‌خوانی / ناهم‌خوانی
۱	آموزش قرآن	۹۶	۰	۰	-	-
۲	فارسی	۱۲۰	۰	۰	-	-
۳	نگارش فارسی	۱۴۴	۰	۰	-	-
۴	ریاضی	۱۸۴	۰	۰	-	-
۵	علوم تجربی	۱۰۴	۰	۱	ص ۴۶؛ در ایران باستان، افرادی از آب چشمه‌های بزرگ نگهداری می‌کردند.	هم‌خوان

جمع: ۶۴۸ صفحه محتوای آموزشی و ۱ مورد اشاره غیر مستقیم.

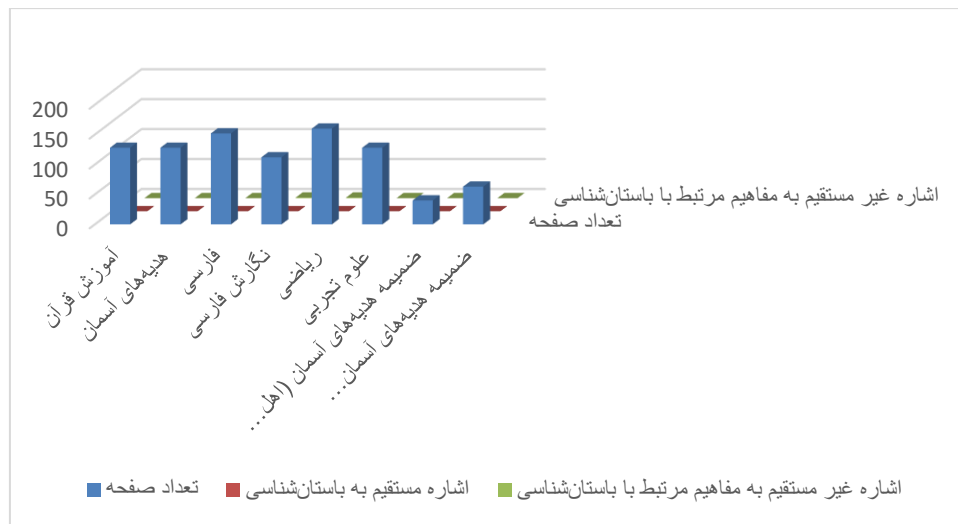
نمودار ۱. محتوای آموزشی پایه اول ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

در ۸۰۰ صفحه محتوای آموزشی برای پایه دوم، هیچ‌گونه اشاره مستقیم یا غیرمستقیم به مفاهیم مرتبط با دانش باستان‌شناسی دیده نمی‌شود (جدول ۲). این مورد نسبتاً کمیابی است و در دیگر پایه‌ها تکرار نشده است.

جدول ۲. محتوای آموزشی پایه دوم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده).

ردیف	عنوان محتوای آموزشی	تعداد صفحات	اشاره مستقیم به باستان‌شناسی	اشاره غیر مستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی	مصادق	هم‌خوانی / ناهمخوانی
۱	آموزش قرآن	۱۳۶	۰	۰	-	-
۲	هدیه‌های آسمان	۹۶	۰	۰	-	-
۳	فارسی	۱۲۰	۰	۰	-	-
۴	نگارش فارسی	۱۰۴	۰	۰	-	-
۵	ریاضی	۱۵۲	۰	۰	-	-
۶	علوم تجربی	۱۰۴	۰	۰	-	-
۷	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اهل سنت)	۴۰	۰	۰	-	-
۸	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اقلیت‌های دینی)	۴۸	۰	۰	-	-

جمع: ۸۰۰ صفحه محتوای آموزشی و ۰ مورد اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی.

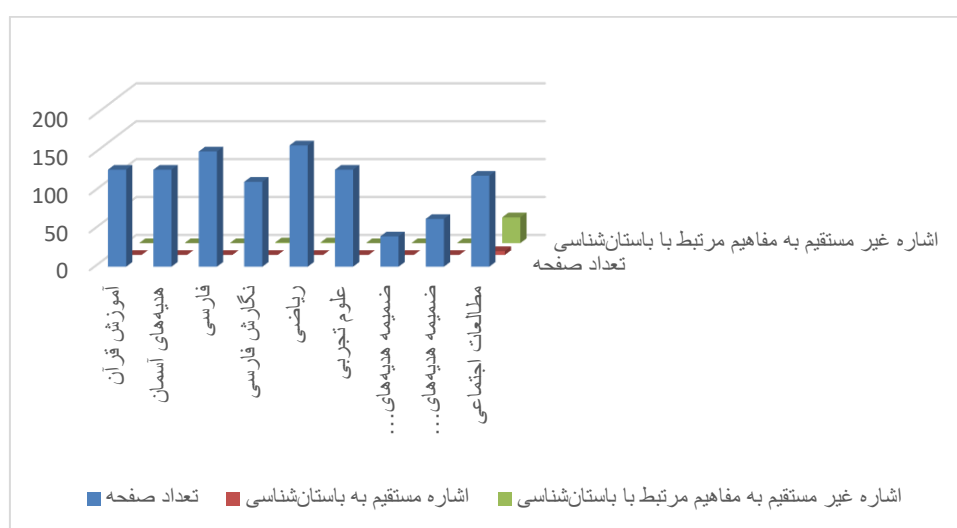
نمودار ۲. محتوای آموزشی پایه دوم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

در ۱۰۰۰ صفحه محتوای آموزشی کتب درسی پایه سوم یک مورد اشاره مستقیم وجود دارد (جدول ۳) که صرفاً خیال‌پردازی یک نویسنده در زمینه فعالیت باستان‌شناسانه را توصیف نموده است. این اشاره بیش از آنکه مفید و آموزنده باشد، بیشتر گمراه‌کننده است؛ چرا که کودک همیشه بعد از مطالعه این داستان، از باستان‌شناس و باستان‌شناسی «تنگ بلوری» را طلب می‌کند که دخترکی در آن زندگی می‌کند. از طرفی در صحنه تصویر شده از موزه، تصاویر ظروف دوران آرکائیک تا کلاسیک یونان باستان به تصویر کشیده شده است؛ حال آنکه فضای داستان در ایران روایت می‌شود و به نظر می‌رسد عدم هماهنگی میان نگارنده داستان و تصویرگر باعث ایجاد چنین ناهمخوانی شده

است. در یک مورد اشاره غیر مستقیم که مجدداً در کتاب فارسی ارائه شده، برای توضیح واژه باستانی از واژه گنگ‌تر کهن/ بسیار قدیمی استفاده شده است؛ حال آنکه باستانی یک اصطلاح عامیانه‌تر از آنچه مربوط به دوران قدیم است، تعبیر می‌شود و امروزه «دوران باستان» تعریف ویژه و مخصوص به خود را دارد.

جدول ۳. محتوای آموزشی پایه سوم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

ردیف	عنوان محتوای آموزشی	تعداد صفحات	اشاره مستقیم به باستان‌شناسی	اشاره غیر مستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی	مصدق	همخوانی / ناهمخوانی
۱	آموزش قرآن	۱۵۲	۰	۰	-	-
۲	هدیه‌های آسمان	۱۲۸	۰	۰	-	-
۳	فارسی	۱۳۶	۱	۱	تیک یا عدد	تیک یا عدد
	مصدق	مستقیم: ص ۲۷، ... باستان‌شناسان آنها را از زیر خاک بیرون آورده‌اند... غیر مستقیم: ص ۱۳۰، باستانی: کهن، بسیار قدیمی				
	همخوانی / ناهمخوانی	ناهمخوان: محتوای درس به صورت خیالپردازه است و دختری درون تنگ بلور است. آثار به نمایش گذاشته شده همه مربوط به فرهنگ یونانی است، حال آنکه فضای داستان در ایران روایت می‌شود.				
۴	نگارش فارسی	۱۰۴	۰	۰	-	-
۵	ریاضی	۱۵۲	۰	۰	-	-
۶	علوم تجربی	۱۲۸	۰	۰	-	-
۷	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اهل سنت)	۴۰	۰	۰	-	-
۸	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اقلیت-های دینی)	۵۶	۰	۰	-	-
۹	مطالعات اجتماعی	۱۰۴	۰	۰	-	-
جمع: ۱۰۰۰ صفحه محتوای آموزشی، ۱ مورد اشاره مستقیم و ۱ مورد اشاره غیر مستقیم به باستان‌شناسی.						

نمودار ۳. محتوای آموزشی پایه سوم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

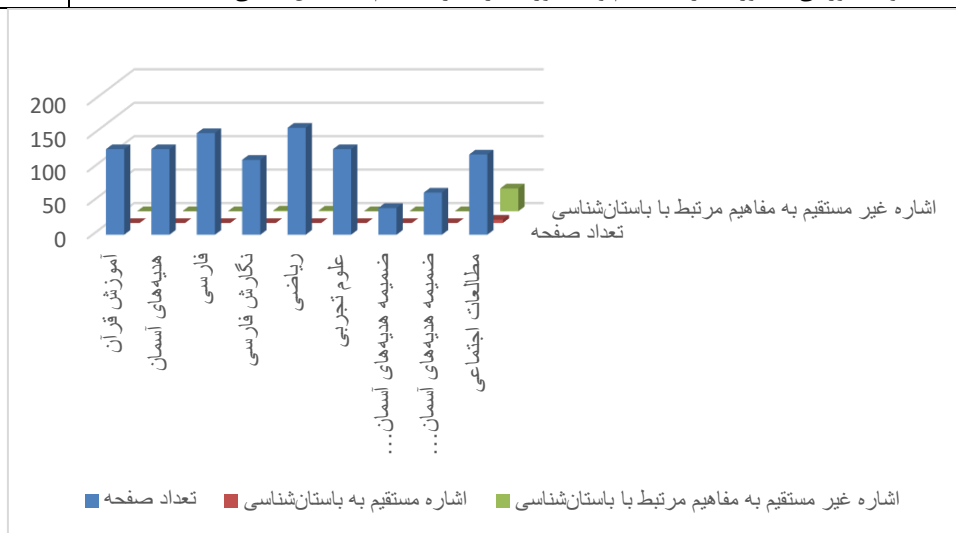
دوره ابتدایی دوم (سال چهارم، پنجم و ششم): نظر به اینکه سال چهارم ابتدایی از نظر سیاست‌گذاران آموزشی به‌عنوان پایه‌ای حساس و زمان شکل‌گیری تفکر انتقادی و رشد شناختی و اجتماعی کودک محسوب می‌شود

(درخشان و منصوریان، ۱۳۹۲: ۱۰)، برنامه‌های ارائه شده در قالب محتوای آموزشی کتب درسی اندکی متفاوت شده و در این میان از ۱۰۳۱ صفحه محتوای آموزشی، در کتاب مطالعات اجتماعی این پایه پنج مورد اشاره مستقیم به باستان‌شناسی وجود دارد که از کاوش‌های باستان‌شناسی سخنی به میان آمده است. در این کتاب تلاش شده است براساس دانسته‌های مؤلفان در زمینه شغل یک باستان‌شناس و تخصص آن توضیحاتی ارائه شود. از ارتباط باستان‌شناسی و تاریخ سخن به میان آمده است و همچنین از آثار کشف شده توسط باستان‌شناسان مطالبی ارائه شده است. در همین منبع آموزشی بالغ بر ۳۴ مورد اشاره غیرمستقیم به باستان‌شناسی و مفاهیم مرتبط با آن اعم از تاریخ ایران [در عصر باستان] تا مسائلی چون انسان‌شناسی [البته به صورت گذرا و نامشهود] و همچنین فرهنگ ایران در روزگار اسلامی از جمله هویت ملی و همچنین سرزمین‌های همجوار [از جمله بین‌النهرین] سخن به میان آمده است (جدول ۴). اما برخی از اطلاعات ارائه شده در زمینه فرهنگ و تاریخ ایران؛ امروزه دچار تغییرات اساسی شده است که تا حدودی با علم مدرن باستان‌شناسی در حوزه ایران فرهنگی در تضاد است و نیازمند بازنگری و همچنین بازنویسی اساسی است. در برخی موارد اشیاء و ادوات ارائه شده به شیوه‌ای نسبتاً مبهم توصیف شده است که اصالت و همچنین پیشینه کاربردی آن شیئی با شواهد باستان‌شناسی و همچنین اطلاعات حاصل از متون تاریخی همخوانی ندارد. بنابراین مطالب ارائه شده در این موارد نیز نیازمند بازنگری و بازنویسی اساسی است. اما حجم مطالب مرتبط با مفاهیم باستان‌شناسی توسط سیاست‌گذاران آموزشی [صفحات ۵۲ تا ۶۵ کتاب مطالعات اجتماعی]، ارزشمند و شایسته تقدیر است.

جدول ۴. محتوای آموزشی پایه چهارم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

ردیف	عنوان محتوای آموزشی	تعداد صفحات	اشاره مستقیم به باستان‌شناسی	اشاره غیر مستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی	مصادق	همخوانی / ناهمخوانی	
۱	آموزش قرآن	۱۲۸	۰	۰	-	-	
۲	هدیه‌های آسمان	۱۲۸	۰	۰	-	-	
۳	فارسی	۱۵۲	۰	۰	-	-	
۴	نگارش فارسی	۱۱۲	۰	۱	ص ۶۷: ورزش باستانی	همخوان	
۵	ریاضی	۱۶۰	۰	۱	تیک یا عدد	تیک یا عدد	
	مصادق	ص ۹۶: اسطرابل وسیله‌ای بسیار قدیمی است که در یونان باستان و حتی در بابل و آشور از آن استفاده می‌شد!!!					
	همخوانی / ناهمخوانی	ناهمخوان: تمدن‌های بین‌النهرینی را در انتها ذکر کرده است حال آنکه دیگر تمدن‌های یاد شده، در این زمینه وامدار هندسه‌ی معماری بین‌النهرین هستند.					
۶	علوم تجربی	۱۲۸	۰	۰	-	-	
۷	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اهل سنت)	۴۰	۰	۰	-	-	
۸	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اقلیت‌های دینی)	۶۳	۰	۰	-	-	
۹	مطالعات اجتماعی	۱۲۰	۵	۳۴	تیک یا عدد	تیک یا عدد	
	مصادق	مستقیم: ص ۴۷، من باستان‌شناس هستم. باستان‌شناسان بناها، اشیاء و وسایلی را که از گذشته به‌جا مانده است، کشف و مطالعه می‌کنند. آنها ابتدا مکانی را که ممکن است در آن از گذشته‌های دور آثاری وجود داشته باشد، شناسایی می‌کنند. سپس با وسایل مختلف در آن مکان حفاری می‌کنند و اشیاء را از دل خاک بیرون می‌آورند. آنها چیزهایی را					

	که پیدا می‌کنند، با دقت آزمایش و مطالعه میکنند. ص ۵۴، ... باستان‌شناسان با حفاری‌هایی که در این منطقه انجام داده‌اند، اشیاء و وسایلی را که مربوط به آن زمان است، کشف کرده‌اند... ص ۴۸، مورخان در مطالعات خود از دانش باستان‌شناسی هم استفاده می‌کنند. ص ۴۹، اینها نمونه‌ی وسایلی هستند که باستان‌شناسان در منطقه‌ی ایلام کشف کرده‌اند. غیر مستقیم: صص ۵۲-۶۵.	
	هم‌خوان: تا حدودی با فلسفه فعالیت باستان‌شناسی هم‌خوان است. هم‌خوان: تا حدودی با فعالیت باستان‌شناسی و آمادگی ذهن کودک برای این موضوع هم‌خوانی دارد. هم‌خوان: مورخان علاقمند و هم‌چنین نیازمند بهره‌گیری از داده‌های باستان‌شناسی برای بررسی صحت و سقم مطالب مندرج در متون تاریخی هستند. ناهم‌خوان: اشیاء ارائه شده عیلامی هستند؛ منتهی مؤلفان دوره عیلامی را با منطقه ایلام (امروزی) خلط کرده‌اند. ناهم‌خوان: اطلاعات ارائه شده می‌بایست بر مبنای یافته‌های جدید و با نگاه تخصصی ارائه شوند. بعضی از مطالب ارائه شده ضد و نقیض هستند.	هم‌خوانی / ناهم‌خوانی
جمع: ۱۰۳۱ صفحه محتوای آموزشی، ۵ مورد اشاره مستقیم و ۳۶ مورد اشاره غیر مستقیم به باستان‌شناسی.		

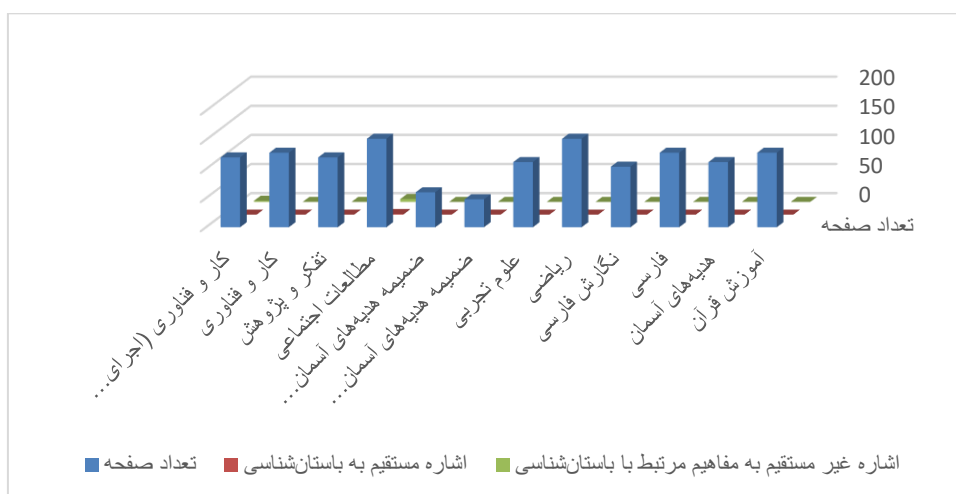
نمودار ۴. محتوای آموزشی پایه چهارم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

در ۱۰۱۰ صفحه محتوای آموزشی سال پنجم ابتدایی، هیچ‌گونه اشاره مستقیمی به باستان‌شناسی نشده است. در این پایه شش مورد اشاره غیرمستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۵). این مفاهیم غیرمستقیم از نام شهر پارسه (تخت‌جمشید) شروع می‌شود و به نام حکومت هخامنشی به‌عنوان «دوره‌ای از پادشاهان کهن» در کتاب فارسی خاتمه می‌یابد. در کتاب ریاضی مجدداً به اظهارات خودستایانه در زمینه تعداد آثار باستانی در ایران پرداخته شد و ایران به‌عنوان یکی از ده کشور برتر جهان در زمینه موجودیت آثار یاد شده معرفی می‌شود! در گاهنگاری ارائه شده در زمینه تمدن‌های میان‌رودان، نگارنده/نگارندگان متن دچار یکسان‌نگاری تمدن-های متعدد این منطقه شده و آغاز و انجام همه آنها را مربوط به چهار هزار سال پیش دانسته‌اند که در نوع خود رجوع به سنت‌های پیشین تاریخ‌نگاری محسوب می‌شود و نیازمند بازنویسی است. در مورد استفاده از ظن غالب تهاجم اعراب مسلمان به ایران نیز محتوای آموزشی یاد شده به ادامه سنت تاریخ‌نگاری و رویه معمول در زمینه پایان شاهنشاهی ساسانی و هم‌چنین آغاز حاکمیت اعراب مسلمان روی آورد که تا حدود زیادی با منابع این دوره ناهم‌خوان محسوب می‌شود.

جدول ۵. محتوای آموزشی پایه پنجم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

ردیف	عنوان محتوای آموزشی	تعداد صفحات	اشاره مستقیم به باستان‌شناسی	اشاره غیر مستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی	مصدق	هم‌خوانی / ناهمخوانی
۱	آموزش قرآن	۱۳۶	۰	۰	-	-
۲	هدیه‌های آسمان	۱۲۸	۰	۰	-	-
۳	فارسی	۱۵۲	۰	۲	ص ۱۴۴. تخت‌جمشید: نام مکانی باستانی در اطراف شیراز. ص ۱۵۱. هخامنشی: نام سلسله‌ای از پادشاهان ایرانی در رزوگار کهن.	ناهمخوان: تخت‌جمشید در شهرستان مرودشت واقع شده است. همخوان
۴	نگارش فارسی	۹۶	۰	۰	-	-
۵	ریاضی	۱۵۱	۰	۲	ص ۴۷. کشور ما از نظر تعداد بناها و آثار باستانی و همچنین هنرهای ارزشمند جز ۱۰ کشور اول جهان است!!! ص ۶۶. از دوران باستان تا کنون مردم ایران، یونان، مصر، چین و هند از نسبت طلایی برای ساختن بناهای مهم استفاده می‌کردند.	ناهمخوان: اظهار نظر غیر علمی. مقیاس سنجش آثار باستانی و هنرهای ارزشمند تعداد و شمار آنها نیست. ناهمخوان: بین‌النهرین به‌عنوان یکی از نخستین تمدنهایی است که از چنین نسبتی بهره برده است.
۶	علوم تجربی	۱۱۲	۰	۰	-	-
۷	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اهل سنت)	۴۰	۰	۰	-	-
۸	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اقلیت‌های دینی)	۵۹	۰	۰	-	-
۹	مطالعات اجتماعی	۱۳۶	۰	۲	ص ۱۰۲. حدود چهارهزار سال پیش تمدن‌های بزرگی مانند سومر، اکد و آشور در سرزمین بین‌النهرین به وجود آمدند، به همین دلیل در این کشور بناها و آثار باستانی زیادی وجود دارد. ص ۱۱۴. با ورود عرب‌های مسلمان به ایران، حکومت ساسانیان منقرض شد. مردم ایران هم که از حکومت ساسانی ناراضی بودند، با شنیدن پیام‌های دین اسلام، به تدریج مسلمان شدند.	ناهمخوان: گاهنگاری غیر علمی و گنگ. آغاز همه دوره‌های یاد شده را از چهار هزار سال پیش قلمداد نموده است. آثار دوران پیش از تاریخ و اسلامی را برای استدلال و نتیجه‌گیری خویش استفاده نکرده است. ناهمخوان: شاهنشاهی ساسانی دچار مشکلات عدیده درونی ناشی از قحط‌الرجال بوده و گرنه مدت‌ها قبل و در زمان حاکمیت قباد و به کمک مزدک طومار آن از هم پاشیده شده بود.

جمع: ۱۰۱۰ صفحه محتوای آموزشی، و تعداد ۶ مورد اشاره غیرمستقیم به باستان‌شناسی.

نمودار ۵. محتوای آموزشی پایه پنجم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

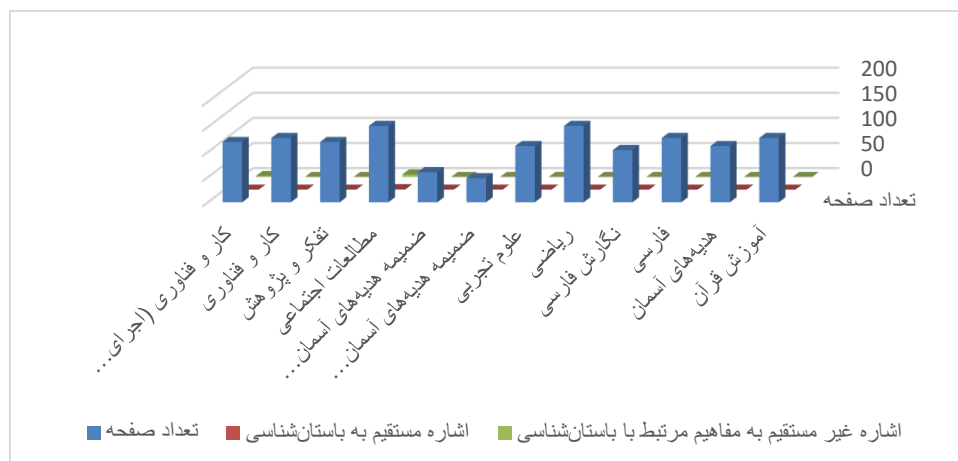
سال ششم مقطع ابتدایی دوره‌ای برای ورود به مقطع متوسطه در نظر گرفته می‌شود. در ۱۳۶۴ صفحه محتوای آموزشی این دوره تنها یک مورد اشاره مستقیم به نقاشی ترسیم شده توسط «ژان دیولافوا» باستان‌شناس فرانسوی قرن ۱۹ مطرح شده است و هفت مورد اشاره غیر مستقیم به مفاهیم باستان‌شناسی مستند گردیده است (جدول ۶). لازم به توضیح است بخش قابل توجهی از مفاهیم غیر مستقیم، با دقت کم و گاهی با ارائه اطلاعات مبهم تاریخی - باستان‌شناسی همراه بوده است. «دانشگاه جندی‌شاپور» دوره‌ی ساسانی هیچ‌گاه در اهواز نبوده است! اما در مورد اطلاعات مربوط به ابزارها یا مسائل هویت ملی از جمله پوشاک مردمان ایران باستان و دوران اسلامی، موارد ارائه شده مقرون به صحت است.

جدول ۶. محتوای آموزشی پایه ششم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

ردیف	عنوان محتوای آموزشی	تعداد صفحات	اشاره مستقیم به باستان‌شناسی	اشاره غیر مستقیم به مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی	مصادیق	هم‌خوانی / ناهم‌خوانی
۱	آموزش قرآن	۱۲۸	۰	۰	-	-
۲	هدیه‌های آسمان	۱۱۲	۰	۰	-	-
۳	فارسی	۱۲۸	۰	۰	-	-
۴	نگارش فارسی	۱۰۴	۰	۰	-	-
۵	ریاضی	۱۵۲	۰	۰	-	-
۶	علوم تجربی	۱۱۲	۰	۰	-	-
۷	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اهل سنت)	۴۸	۰	۰	-	-
۸	ضمیمه هدیه‌های آسمان (اقلیت‌های دینی)	۶۰	۰	۰	-	-
۹	مطالعات اجتماعی	۱۵۲	۱	۵	مستقیم: ص ۷۹، نقاشی خانم ژان دیولافوا، باستان‌شناس فرانسوی، قرن ۱۹ غیرمستقیم: ص ۶۸، دانشگاه جندی شاپور در اهواز در زمان	هم‌خوان: ژان و همسرش مارسل از باستان‌شناسان فرانسوی بودند. ناهم‌خوان: این

دانشگاه در جندی- شاپور نزدیک دزفول تأسیس شد. هم‌خوان: متناظر با نقوش برجسته هم‌خوان: متناظر با کتیبه یاد شده. هم‌خوان: از جمله سنن برجای مانده از روزگار پیش از اسلام	ساسانیان تأسیس شده بود... ص ۹۹، لباس مردان در دوره هخامنشی، پیراهن زنان در دوره اشکانی، مجسمه مرد اشکانی با کلاه و شلوار گشاد تا روی پا، ص ۱۱۱، در کتیبه‌ای که از داریوش، پادشاه هخامنشی به دست آمده از این محل به نام دریای پارس یاد شده است... ص ۱۲۴، نوروز یکی از کهنترین جشنهای به جا مانده از دوران ایران باستان است...	۰	۰	۱۲۰	تفکر و پژوهش	۱۰
هم‌خوان: تحت عنوان لیدی و بعدها ساتراپی‌های مجزا	ص ۱۲۵، در گذشته‌های دور این کشور (ترکیه) به تصرف امپراتوری هخامنشی درآمده بود...	۰	۰	۱۲۸	کار و فناوری	۱۱
هم‌خوان: برابر با متون تاریخی و داده- های باستان‌شناسی	ص ۱۸، در مصر باستان برای تعیین زمان، از سازه‌هایی سنگی به شکل ستون‌های هرمی استفاده می‌کردند. با جابه‌جایی خورشید جهت سایه این ستون‌ها تغییر می‌کرد. در بابل نیز از این ابزارهای ساده برای محاسبات استفاده می- کردند... چرتکه و آنتیکیترا دو نمونه از ابزارهای محاسبات باستانی هستند.	۲	۰	۱۲۰	کار و فناوری (اجرای آزمایشی)	۱۲
همخوان: موازی و متناظر با متون تاریخی هم‌زمان.	ص ۱۹، دانشمندانی مانند خوارزمی و ال‌کندی، متون ریاضی مربوط به ریاضی‌دانان یونانی و هندی باستان را به عربی ترجمه کردند.					

جمع: ۱۳۶۴ صفحه محتوای آموزشی، تعداد ۱ مورد اشاره مستقیم و ۷ مورد اشاره غیر مستقیم به باستان‌شناسی.

نمودار ۶. محتوای آموزشی پایه ششم ابتدایی و میزان اشاره مستقیم و غیر مستقیم به باستان‌شناسی (گردآورنده و تکمیل: نگارنده)

تحلیل

دقت واژگانی جهت بررسی مفاهیم بنیادی یک متن از روش‌های معمول در علم آمار است. این روش اگر به صورت ماشینی در فایل‌ها صورت گیرد، همان داده‌کاوی به روش پایتون^۲ تعبیر می‌گردد که خطای احتمالی آن کمتر است. منتهی اگر این روش به صورت دستی و با تکنیک جستجو صفحه به صفحه در فایل متن آموزشی صورت پذیرد، احتمال راه یافتن خطا و اشتباه به آن وجود دارد. شوربختانه پژوهش حاضر به این دلیل که متون مورد استفاده، به زبان پارسی تحریر شده بودند، امکان استفاده از روش داده‌کاوی متقن وجود نداشت. بنابراین روش دوم انتخاب گردید تا متون آموزشی دوران ابتدایی ایران در سال ۱۴۰۲ ه.ش مورد تحلیل قرار گیرد. به گونه‌ای می‌توان اذعان داشت که از روش تحلیل محتوا بهره بسیار جسته‌ایم. «ابر واژگانی» چون: تاریخ، باستان، باستان‌شناسی، عیلام، ماد، هخامنشی، اشکانی، ساسانی، دوران اسلامی، تخت‌جمشید، پاسارگاد، هگمتانه، اکباتان و ری، مورد جستجو قرار گرفتند و نتیجه‌ای که حاصل شد، ارتباط تنگاتنگی با محتوای دروس در متون آموزشی یاد شده داشته است. سه سال اول دوران ابتدایی، اشاراتی بسیار محدود و غیر علمی به واژه‌های «باستان»، «باستان‌شناسی» و «تاریخ» وجود داشته است که بنظر می‌رسد به جای آموزش، بدآموزی ایجاد می‌کند؛ جمله آنها ارائه داستانی تخیلی در زمینه دخترتری در یک «تنگ بلور» و فضای نقاشی ارائه شده در این محتوای آموزشی است.

سال چهارم این «ابر واژگان» وسعت بیشتری یافته است. به نظر می‌رسد تلاش عمده و عمدی صورت گرفته است که اندک حضور مفاهیم تاریخی-باستان‌شناسی در سه سال اول دوران ابتدایی، در سال چهارم جبران شود؛ اما ارزش و اهمیت آن نیز باید مورد توجه قرار گیرد که اگرچه به لحاظ حجم صفحات «ابر واژگان» ذکر شده در بالا، بسیار گسترش یافته و بسامد حضور و استفاده از آنها رشد قابل توجهی یافته است، اما گاهی این رشد، از منظر یک متخصص در رشته باستان‌شناسی می‌تواند نمود عکس داشته باشد.

محتوای آموزشی تولید شده در سال‌های بعد (سال پنجم و ششم ابتدایی) نیز آن‌چنان که باید و شاید نمی‌تواند ذهن یک کودک را با مفاهیم مرتبط با هویت ملی از منظر باستان‌شناسی و هم‌چنین تاریخ اقناع نماید. بنابراین رشد دانسته‌های ناقص در زمینه فعالیت باستان‌شناسی حرفه‌ای و تخصصی از ابتدا در ذهن کودک شکل گرفته و در نهایت ثمره آن در دوران بعدی آموزشی، یعنی متوسطه اول و دوم خود را به نحو بارزی نشان خواهد داد. این وضعیت در محصلان آکادمیک (دانشجویان) نیز به خوبی قابل توجه است و هم‌چنان باستان‌شناسی در ذهن این محصلان و متخصصان بعدی، گنج‌یابی است و باستان‌شناس نیز همان گنج‌یاب است. به نظر می‌رسد رشد جنبه‌های عملی در بستر کتب درسی دانش‌آموزان ابتدایی و بعدها متوسطه می‌تواند تا حدودی ذهنیت شکل‌یافته در بستر اجتماع کودک ایرانی را اصلاح نماید. این رویه موفق است که تجربه‌های آن حاکی از چنین پیشرفتی در امر آموزش باستان‌شناسی به‌عنوان بخشی از آموزش‌های عمومی در یک جامعه است (Bennett, 2018: 86). شکل‌گیری موزه‌های منطقه‌ای و عناوین کتب درسی هم‌چون «میراث‌فرهنگی» و تجربه‌های عملی همراه با آن در این زمینه راهگشا است (Smardz et. al. 2000: 60).

نتیجه‌گیری

ارتباط میان هویت ملی و باستان‌شناسی از یک سو، هم‌چنین درک سیاست‌گذاران آموزشی در تهیه محتوای آموزشی از این موضوع، به‌خوبی اهمیت بررسی‌هایی از این دست را توجیه می‌کند. آنچه در نگارش محتوای آموزشی دوران ابتدایی در ایران می‌توان محل بحث و تحقیق شود؛ بنابر قاعده مفاهیم بنیادینی چون میهن‌دوستی، هویت ملی و

2. Python Data Mining.

درک تاریخی و باستان‌شناسانه از گذشته این سرزمین است و در مبتدی‌ترین حالت، درس گرفتن از این گذشته پرفراز و نشیب است. شاید این دست مفاهیم تنها و یکه در منظر سیاست‌گذاران آموزشی یاد شده محل توجه بوده است. اما فهم درست و انتقال اطلاعات از فاعل یا دست‌کم موجد چنین آگاهی‌هایی در کمتر از صد سال اخیر در ایران، موضوعی است که کمتر برای سیاست‌گذاران یاد شده دارای اهمیت بوده است. هرگاه در سه سال پایه اول تا سوم ابتدایی، از باستان‌شناسی، باستان‌شناسی و مفاهیم همخوان با این حرفه و هم‌چنین رشته سخن به میان آمده است، تخیل و القای اطلاعات بدیهی و پیش‌پافتاد با چاشنی رمان تاریخی همراه بوده است. دوره دوم ابتدایی یعنی سال‌های چهارم تا ششم ابتدایی با رشد چشمگیر «ابر واژگان» مرتبط با مفاهیم باستان‌شناسی روبرو هستیم. بسامد نسبتاً بالای صفحات موجود در محتوای آموزشی تحت عنوان «مطالعات اجتماعی» در سال چهارم، به‌خوبی حاکی از توجه سیاست‌گذاران آموزشی برای جبران کسری موجودی مفاهیم مرتبط با باستان‌شناسی یا دست‌کم هم‌خوان با این رشته و حرفه در سه سال اول ابتدایی است. اما عدم دقت در تهیه و درج محتوای آموزشی یاد شده منجر به شکل‌گیری مفاهیمی ناهمخوان چون «منطقه عیلام/ایلام» به جای «دوره‌ی عیلام» و ... در بستر متون یاد شده گردیده است. این ادبیات نوشتاری به‌خوبی روشن می‌کند که نگارنده و یا دست‌کم گردآورنده چنین متنی و متون مشابه در این محتوای آموزشی و دیگر محتوای همراهی هم‌رده، اطلاع متقنی از یافته‌های حاصل از مطالعات باستان‌شناسی در ایران نداشته است. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا فرزندان ایران از دوران ابتدایی با مفاهیم واقعی و بنیادی باستان‌شناسی آشنا شوند تا به‌جای گنج‌یاب خطاب کردن باستان‌شناسان، آنها را دانشمندانی بشناسند که در راستای «سیر تطور فرهنگ انسانی» دست به بررسی و کاوش در محوطه‌ها، ابنیه و تپه‌ها می‌زنند و نتایج حاصل از این بررسی و کاوش را به کمک دیگر علوم تفسیر می‌کنند.

درصد مشارکت نویسندگان

این مقاله حاصل پژوهش میدانی و کتابخانه‌ای نویسنده بوده و تمام کارهای مربوطه توسط وی صورت پذیرفته است.

تعارض منافع

ضمن رعایت اخلاق نشر، در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع وجود ندارد.

کتابنامه

بیات، ندا، (۱۳۹۷)، باستان‌شناس کوچک، تهران، نظری.

حاجی‌زاده، کریم؛ اسلامی‌نسب، مهتاب؛ دادخواه، مهتاب و شاداب‌فر، مهتاب، (۱۳۹۳)، «مقایسه عوامل مؤثر بر نگرش دانش‌آموزان در ورود باستان‌شناسی به محتوای درسی مدارس هوشمند و عادی شهر خرم‌آباد»، *مطالعات رسانه‌ای*، دوره ۹، شماره ۲۷، ۹-۲۵.

حبیب‌اللهی، آمنه، عبداله‌هی، شهلا، عظیم‌زاده، حکیمه، (۱۳۹۸)، باستان‌شناس کوچک من: فسیل‌ها و سنگ‌های رسوبی، تهران، مهر معلم.

درخشان، آزاده و منصوریان، حمیدرضا، (۱۳۹۲)، سهم میراث‌فرهنگی در کتاب‌های درسی (برپایه کتاب‌های دوران ابتدایی)، *همایش ملی باستان‌شناسی ایران؛ دستاوردها، فرصت‌ها و آسیب‌ها*، دانشگاه بیرجند، ۱-۱۵.

- درخشان، آزاده و منصوریان، حمیدرضا، (۱۳۹۶)، *میراث فرهنگی برای کودکان و نوجوانان ۶ تا ۱۵ ساله؛ همراه با کارگاه‌های نمونه*، تهران: رشد-جوانه رشد.
- دریایی، تورج و رضاخانی، خداداد، (۱۳۹۷)، *از جیحون تا فرات، ایرانشهر و دنیای ساسانی*، ترجمه: مریم بیجوند، تهران، مروارید.
- رایگانی، سیدابراهیم، (۱۴۰۲)، «بررسی ظرفیت‌های شاهنامه فردوسی در تعریف پروژه‌های مطالعات باستان‌شناسی در ایران فرهنگی»، *همایش ملی شاهنامه و هویت ملی*، مشهد: دانشگاه فردوسی.
- کفاش زاده، لیلا، (۱۳۹۸)، *کودک و میراث فرهنگی: آشنایی با میراث فرهنگی برای کودکان و نوجوانان (به همراه آموزش گام به گام ده کارگاه)*، تهران، پژوهشگاه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی.
- لباف‌خانیک، میثم، (۱۳۸۹)، «خاستگاه و قابلیت‌های باستان‌شناسی تاریخی»، *پژوهش‌های باستان‌شناسی مدرس*، سال دوم، شماره سوم، بهار و تابستان، ۱-۶.
- متکاف، پیتر، (۱۳۹۲)، *مبانی انسان‌شناسی*، ترجمه: بنفشه عطرسایی، تهران: ققنوس.
- میراشه، زهرا، (۱۳۹۹)، «نقش باستان‌شناسی عملی در آموزش تاریخ به کودکان»، *پژوهش در آموزش تاریخ*، دوره اول، شماره سوم، ۴۷-۶۵.
- ویسی، مهسا، (۱۳۹۹)، *بازخوانی هشتاد و دو سال آموزش رشته باستان‌شناسی در ایران؛ تأسیس، توسعه، اشتغال*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

References

- Bennett, R. M, 2018, *Deviating from the standard: the relationship between archaeology and public education*, B.A., University of Georgia, A Thesis Submitted to the Graduate Faculty of Georgia Southern University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree, MASTER OF ARTS, STATESBORO, GEORGIA.
- Hodder, I. (2004). *Theory and practice in archaeology*. Routledge.
- Mays, S, 2021, *The archaeology of human bones*. Routledge.
- O'Connor, T, 2000, *The archaeology of animal bones*, Sutton Publishing.
- Smardz, Karolyn and Shelley J. Smith, 2000, *The Archaeology Education Handbook: Sharing the Past with Kids*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.